

Вільний дух і вільний світ творчості

"Я схиляюся перед
дивним мистецтвом
цієї геніальної українки"
Пабло Пікассо.

М.О.Примаченко (Приймаченко) (1909-1997)

Детская библиотека
г.Вилково

Кажуть, художники завжди молоді. От і вона зберегла на всі відпущені Богом 89 років яскраве, як у дітей, сприйняття довколишнього світу. Бачила не раз його чорні або рожеві окуляри – крізь кольорові. Її дивосвіт був чарівним і неповторним, унікальним і сонцесяйним, щирим і добрим, як вона сама. Людям у цьому світі велося гармонійно і вочевидь щасливо, а поміж великими, як у раю, диво-квітами з незліченною кількістю вишуканих пелюсток блукали в своїх казкових життєвських справах розписні диво-звірі, і співали над ними витончені птахи з жіночими очима. Може, тому й лишається її світ поза часом і простором, бо всім нам хочеться жити яскраво і з надією на краще, а від споглядання її робіт у потаємних закутках душі накопичується оптимізм, піднімається настрій і впевненість, віра у краще майбутнє.

Творчість народної художниці України, лауреата Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка Марії Приймаченко (Примаченко) – явище самобутнє, неповторне, як мистецтво кожного з великих майстрів. Народжені, здається, самою землею, вони поєднують у собі прагнення багатьох поколінь, дають їм найповніше вираження завдяки своїй індивідуальності, своєму таланту. Творчості Приймаченко в останні десятиліття присвячені статті, альбоми, науково-популярні фільми, теле- і радіопередачі. Проте все нові і нові дослідники намагатимуться осмислити цей щедрий світ любові, мудрості, фантазії, мрії, що постає перед нами у всій своїй пишності і загаковості. Ще досі повністю не з'ясований феномен Марії Приймаченко – народного художника і народного поета.

100 років тому, 12 січня 1909 року, в селі Болотня на Поліссі, зовсім близько від Чорнобиля, народилася художниця від Бога – Марія Примаченко (Приймаченко). Весь свій вік мешкала в рідному селі, пережила війну, катастрофу атомного реактора, через яку загинув її родич, що там працював, господарювала на городі, латала мішки в колгоспі, заробляла копійки, ходила у селянському одязі – і прославила своє село й Україну на весь світ.

Жила-була дівчинка. Росла красиво, як у казці про "Марію-красу, довгу косу": мала таке ж, мало не до колін, волосся й таке ж ім'я. Батько її, Оксент Григорович, славився як тесля-віртуоз: багатьом односельцям кортіло мати такі нестандартні, як лише він виробляв, дворові огорожі. Мати, Параска Василівна, теж була з особливим хистом – до вишивання, і донечку тому ж навчила.

Дитинство Марії Оксентіївни було затьмарене страшною недугою – поліомієлітом. Це зробило її не по-дитячому серйозною й спостережливою, загостило слух і зір. Марія Оксентіївна гідно і мужньо пронесла всі життєві знегоди, пізнала щастя любові (чоловік загинув на фронті) і щастя материнства: її син Федір – теж народний художник, він був її учнем і другом. Сталося лихо: років у 6-7 Марійка важко захворіла.

Спершу від болю аж заходилася, та поступово біль минулася, дитина піднялася, ось тільки одна нога лишилася нерухомою – і довелося прегарній дівчинці спиратися на милиці. І все частіше замість Марійки-красуні звали її позаочі "Марією-кривою"...

Освіта її обмежилася 4 класами. Поліське село Болотня, що під Іванковом на Київщині, своїх університетів не мало. Ними став для Марії місцевий лікнеп.

Звісно, що найсприятливіші заняття для дівчинки на милицях – вишивання й шиття. А ще вона розписувала хати. "Якось біля хати, над річкою, на завітчаному лузі пасла я гусей. На піску малювала всякі квіти, побачені мною. А потім помітила синюватий глей. Набрала його в пелену і розмалювала нашу хату", – розповідала через десятиріччя про витoki свого малювання. Сусідам припало до душі таке оформлення оселі, тож мала чимало замовників.

Першими її живописними роботами дослідники вважають перенесені на картон і папір мотиви традиційного настінного розпису й вишивки. А що твори Марії були бездоганними, добра слава про неї ширилася. 1935 року, збираючи взірці для виставки народного мистецтва, талановиту дівчину помітила київська художниця Тетяна Флеру, і вже наступного року Марію Приймаченко запросили до експериментальних майстерень при Київському державному музеї. Її колежанки – Тетяна Пата, Параска Власенко, Наталія Вовк.

Малювали, вишивали, розписували й керамічні вироби (дещо й досі зберігається в музеї), але експерименти з ними не завжди були вдалимi: деякі не витримували термообробки. Марії ж хотілося зберегти свої химерні візерунки – й вона стала переносити їх на папір. Ті роки були плідними й щасливими. Тоді ж вона зустріла в столиці й своє кохання – взаємне й щасливе, хоч доля відпустила для нього небагато часу: наближалася війна.

Її майстриня пережила в Болотні з батьком та крихітним сином Федором. Ще до війни у Марії Оксентіївни була швейна машинка, на якій вона шила і собі одяг і сусідам. Дуже кульгала вона, та згодом після трьох операцій хода вирівнялась, хоча й не розлучалася з паличкою, але могла потроху поратися по господарству й на городі, а ще ж мусила доглянути своїх стареньких батьків. Все життя вона обшивала себе, ходила у власноруч вишитих сорочках, а от спідниці носила завжди довгі, щоб не було видно хвору ногу. У хаті було чимало уквітчаних рушниками ікон, стояли і ткацький верстат, і прядка, що залишилася Марії Оксентіївни від матері.

Особливих квітів на подвір'ї не було, але буюли любисток, рута, мальви. Сина Федора, який родився в березні 1941 року виховала сама. Його батько, з яким вони навіть розписатися не встигли, просто з фінської війни потрапив на Вітчизняну, десь і загинув, навіть "похоронки" не надійшло. Одне тішить: устиг довідатися, що став батьком, дуже радів із того. Написав про це в листі, який закінчувався словами: "Вп'яте йдемо в атаку..."

У 60-ті роки Марія Оксентіївна почала будувати нову хату. Було важко, бо будівництво розтяглося на півжиття: бракувало коштів.

Дуже любила дітей, завжди біля неї була їх повна хата. На обкладинках її альбомів були намальовані звірі, вона також любила пав, калину, соняшник.

Сонячний світ її творчості

Малювала гуашшю, темперою. Проілюструвала шість книжок, до речі, була лівшею. Загальнолюдське значення творчості Марії Приймаченко полягає в тому, що воно зв'язує витoki якнайдавнішої культури з сучасністю. Світ її образів надзвичайно привабливий. Тема боротьби добра і зла проходить через всю творчість Приймаченко і добро у неї завжди перемагає. Останні шість з половиною років Марія Примаченко була прикута до ліжка. До кінця зберігала ясний розум. Від операції з приводу катаракти відмовилася. Та навіть і тоді лишалася терплячою – ані скарг, ані сліз. Все життя залишилася життєлюбом. Картини Примаченко експонувалися в Парижі й Варшаві, Софії і Монреалі. З-посеред тих, хто доклав відчутних зусиль до підтримки таланту й популяризації творчості Марії Оксентівни, найперше маємо згадати добрим словом журналіста-мистецтвознавця Григорія Местечкіна. Орденом "Знак пошани" Примаченко була нагороджена ще під час Декади українського мистецтва й літератури в Москві. Найвищою ж нагородою її таланту стала Державна премія УРСР ім. Т.Г.Шевченка.

Малюнки Марії Приймаченко

За Томасом Манном, "погляд художника на явища зовнішнього і внутрішнього життя відрізняється від звичного". Композиції Марії Примаченко часто були породженням її фантазії, її "персонажами" – не лише люди, а й, значно частіше, рослини та звірі.

Так уже склалося, що саме доти небачені фантастичні звірі стали її своєрідною "творчою візиткою". Однак залюбки малювала вона звичних для сільської людини котів, собак чи корів, а здебільшого звірів, яких природа ще не знала (хоча й з окремими прикметами звичних для всіх нас), різних за характером, який "читається" в позі, кінцівках, очах, зрештою, в кольорі й забарвленні тої чи іншої напівфантастичної істоти.

Фантастична звірина 1972 р._

Фантастичний птах 1959 р. Папір, гуаш.

А вони ж у Марії Оксентівни були і в квітах, і в кукурудзяних качанах, і сині, й червоні, і за шкільною партою. А ще на її роботах чимало мавп і крокодилів. В Києві її довго не пускали до зоопарку, щоб зберегти самобутність підказаних фантазією образів: у селі-бо диковинних тварин ще не бачила. Утім, і бачені, звичні ставали казковими: приміром, коням вона часто давала крила. Зізнавалася: "Роблю сонячні квіти, бо людей люблю, творю на радість, на щастя людям". Марія Оксентівна охоче дарувала свої картини.

Нині її роботи – в закордонних і вітчизняних зібраннях іменитих колекціонерів: Примаченко модна і популярна. Її твори надихають сучасних модельєрів.

Світ образів Марії Примаченко – казковий, фантастичний. В основі його лежать фольклорні легенди, народні казки та оповідання, враження від них органічно переплетені з дозвіллям. У її творах фантастичне – життєве, а реальне – фантастичне. Усе так, як у казці: звірі, дерева, квіти діють, розмовляють, борються за добро й стверджують його, знищуючи зло.

Свої думки художниця передає через персоніфіковані, небачені квіти. Птахів вона створює казковими істотами, часто квіткоподібними, з крилами-вишиванками, химерних форм, небачених обрисів. Проте завжди вони в Марії Примаченко добрі, симпатичні ("Захотів слоник моряком бути", "Молодий ведмідь по лісу ходить і людям зла не робить"). Вражають й незвичні кольори, якими художниця зображує звірів: то сині, то жовті чи темно-зелені, часто вкриті орнаментом, розмальовані квітами. Колір несе основне змістовне навантаження, через нього вона передає свої думки, настрої.

Квіти-оченята 1964 р._

Квіти оченята 1962 р. Папір, гуаш.

В картині "Квіти-оченята" є трагічні і драматичні інтонації, але разом з тим там панує настрій миру і щастя, спокою і любові. Відповідно до народних традицій художниця бачить в кольорах всеосяжну поетичну метафору світла, життя, красу природи, і тому її мало хвилюють "окремі випадки" (волошки – символ любові, маки – зрада, жоржини – перемога і т.д.) і ще менше ботанічна правильність відображення. В цьому плані характерна пристрасть Приймаченко до зображень соняшників – яскраво-жовтих кольорів з безліччю темного насіння: свого роду переосмислене якнайдавнішого знаку, по-філософськи наповнений образ сонця, родючості, вічного кровообігу життя – народження, вмирання, відродження (на Україні народні назви жовтих кольорів завжди несуть в собі позитивний зміст – сонечко, соняшники, дивина).

Соняшник життя
1963 р.

Соняшники з бджолами та горохом 1963 р.

Найбільша частина її творчого доробку, близько 650 творів 1936-1987 років, зберігається в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва у Києві.

Геніальна художниця створила власний мистецький стиль, в межах якого нескінченні варіанти декоративних, орнаментальних, жанрових і пейзажних композицій з квітами, птахами та звірами. З часом формат малюнків набував більших розмірів. На зміну білому тлу творів 1930-х років – у 1960-1980-ті роки прийшло кольорове. Від легкої акварелі ранніх робіт вона переходить до густої, насиченої гуаші. Та незмінними залишаються світ образів і доведене до віртуозності поєднання пластики ліній та повнозвучності кольорів.

Мистецтво М.Примаченко неповторне: і завдяки тільки їй притаманній гамі сонячно-насичених поєднань барв, і завдяки інноваціям у композиційному рішенні.

Особливе місце в творчості художниці займають квіти. Яскраві, декоративні, незвичні за формою та кольором, вони піднесені до рівня "дів" і вплітаються в естетично-філософське трактування стосунків людини та Всесвіту.

Жоржини у вазі 1965 р. Папір, гуаш.

Розові квіти у синій вазі 1965 р.

Квіти соняшника 1965 р.

Квіти 1971 р.

Васильки в синій вазі 1962 р.

Червоні маки 1982 р.

Калиновий гай 1967 р.

Хатня кукурудза 1983 р. Папір, гуаш.

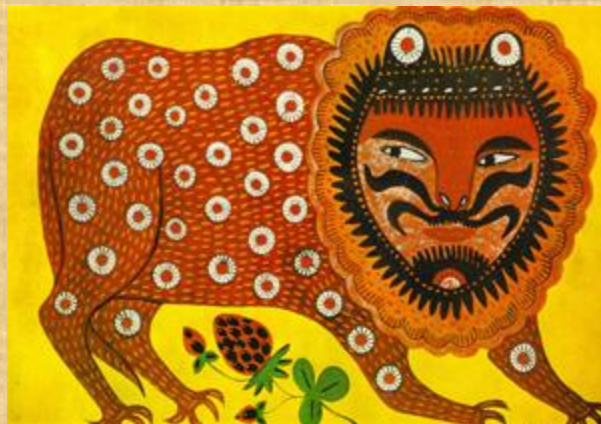

Ялинкові квіти 1969 р.

Значущим постає перед нами і образ птаха – споконвічного уособлення добра, щастя, любові, миру, посередника між Небом і Землею. Звертається художниця і до сюжету. З особливою поетичністю відтворені в її композиціях казки, пісенні образи, картини народного життя, обряди, свята та будні.

Птах у квітах 1937 р. Папір, акварель._

Звір гуляє 1971 р.

Павичі 1959 р. Папір, гуаш.

Лев зламав дуба 1961 р. Папір, гуаш.

Хижачка 1936 р. Папір, акварель.

Гості у лева 1963 р.

Павич та крокодил 1936-1937 р. Папір, акварель.

Пастух та вівці 1965 р. Папір, гуаш.

Під тим дубом криниця стояла 1968 р.
Папір, гуаш.

Лисиця та ворона 1962 р. Папір, гуаш.

Жар-птиця у квітках 1962 р.

Але квінтесенція творчості майстрині – декоративні панно з зображеннями звірів і фантастичних істот. Звірі, птахи, фантастичні істоти, яких вона малювала упродовж усього свого життя, вражають своєю геніальною неповторністю. Це унікальні витвори, в яких уява Марії Оксентіївни сягає високої алегорії.

Марія Оксентіївна Примаченко працювала майже до останніх днів свого життя і залишила людям безцінний спадок, що викликає особливі асоціації, роздуми, долучає глядача до казки, її глибинного поетичного світу з таїнами, одкровеннями, загадками. Ми, знайомлячись з її творами, дивимось на світ її очима, стаємо уважнішими до нього, і світ відкриває нам свої таємниці.

Є відомості й про те, що Марія Приймаченко виявила свій талант у галузі керамічної скульптури. На жаль, зберігся лише один твір у цьому жанрі – "Крокодил". За участь у виставці народного мистецтва 1936 року Приймаченко нагороджують дипломом першого ступеня. З того часу її твори з незмінним успіхом експонуються на виставках у Парижі, Варшаві, Софії, Монреалі, Празі.

У ній щасливо поєдналися талант, надзвичайна працелюбність і висока моральність. 80-річною не випускала пензля з рук, надихаючи на творчість сина Федора та онуків.

Небагатослівна, на питання відповідала короткими фразами, наче боялася сполохати буйну фантазію, яку втілювала в картинах. Створила їх понад 800, 650 з них зберігається в Київському музеї українського народного декоративного мистецтва.

Марія Примаченко посідає одне з найпочесніших місць серед визначних майстрів „наївного” малярства поряд з Арні Руссо, Ніко Піросмані, Іваном Генераличем, Іваном Нікіфоровим. Не маючи спеціальної освіти, художниця піднялася до світових висот.

Складається враження, що свої квіти художниця посадила в кожній українській хаті, в кожній душі. Іноземці, які дивляться на її картини, дивуються силі таланту, і самі нібито стають подібними до українців. На її виставках розкошують фантастичні звірі: зелений крокодил і червона мавпа, папуга-вершник і п'ятиголова сова, крилатий кінь у жовтих тюльпанах, над якими летить дивовижний птах-посередник між Небом і Землею. І річка, якою пливуть уздовж калинового берега човники з вітрилами. Пливуть у далекий світ і повертаються до цього калинового берега, бо він – найкращий.

Серед творів Марії Примаченко – серія малюнків "Звірі у Болотні" (1935-1941), для яких характерне біле тло, темні плями зображених звірів і птахів, пов'язаних із казковими рослинами, і цикл, "Людям на радість" (1960-1966), в якому переважають малюнки на кольоровому тлі. Розписні: "Пава" (1936), "Чубарики на квітках" (1939), "Козацька могила" (1962), "Ведмеді на писанці" (1965), "Чотириногий одуд" (1968). Для розписів майстрині характерні яскравий інтенсивний колір, зображення, вирішені в традиціях монументального народного мистецтва. М.Примаченко ілюструвала дитячі книжки: "Ой коники-сиваші" (1968), "Товче баба мак", "Журавель" (обидві 1970), "Чорногуз приймає душ" (1971). Твори М.Приймаченко зберігаються в Києві, експонуються на українських та міжнародних виставках. Нагороджена орденом "Знак пошани", лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка. Заслужений діяч мистецтв УРСР з 1970, народна художниця з 1998. Померла 18 серпня 1997 року в Києві. Похована в с.Болотня.

Діяльність художниці була відзначена на державному рівні: вона стала лауреатом Державної премії України ім. Т.Г.Шевченка (1966), одержала звання заслуженого діяча мистецтв УРСР (1970), була нагороджена орденом "Знак Пошани" (1960), подякою першого Президента України, багатьма медалями та дипломами.

Все нові і нові дослідники її творчості намагаються осмислити цей щедрий світ любові, мудрості, мрії, що постає перед нами у всій своїй пишності і загадковості.

Часто в її роботах фантазія поєднує воедино квіти різних пір року. Вони дивують своєю гармонією "якоїсь майже магічної сили, майже фантастичної краси". Шедеврами стали витвори художниці "Буйна", "Декоративні квіти", "Привіт урожаю". Картини "Цар-колос", "Колгоспне поле" – це натхненна оповідь про красу, радість, людське щастя, це гімн на честь простого трудівника колгоспного села. Твори Марії Приймаченко за своєю образною спрямованістю споріднені з народними лубочними картинами. Часто вона їх підписує примовками моралізаторського змісту: "Лежить ліг під яблунею, щоб яблуко само упало в рот, а воно його – в лоб". Фантастичні образи Марії Примаченко сповнені глибокої життєствердної правди.

У 1960-1965 рр. художниця створила цикл декоративних розписів "Людам на радість".

"Роблю сонячні квіти, – каже художниця, бо люблю людей, роблю на щастя людям, щоб квіти мої були, як саме життя народу, щоб усі народи один одного любили, щоб люди жили, як квіти цвіли б на землі".

Творчість Марії Примаченко стала взірцем для її сина Федора. Він продовжує сімейну традицію в створенні казкових звірів ("Морський рак", "Танцює лебедиха", цикл робіт "Людина на землі"). Але головним стало визнання і любов цінувальників мистецтва. Проста селянка, її особистість, її мистецтво притягували до себе інших видатних особистостей. Марія Оксентіївна майже не виїжджала з рідного села, а до Болотні, до гостинної хати їхали шанувальники її таланту. Серед них були письменники: М.Бажан, П.Тичина, А.Корнійчук, М.Стельмах, М.Вінграновський, художники: Н.Глущенко, Т.Яблонська, Г.Кальченко, співак Д.Гнатюк, режисер С.Параджанов, журналісти Г.Местечкін та Ю.Рост.

Одних приводила проста цікавість, других – осмислення високої естетичної цінності її мистецтва, третіх, у тому числі і такого майстра, як Тетяна Яблонська, – внутрішня потреба знайти джерело творчого оновлення.

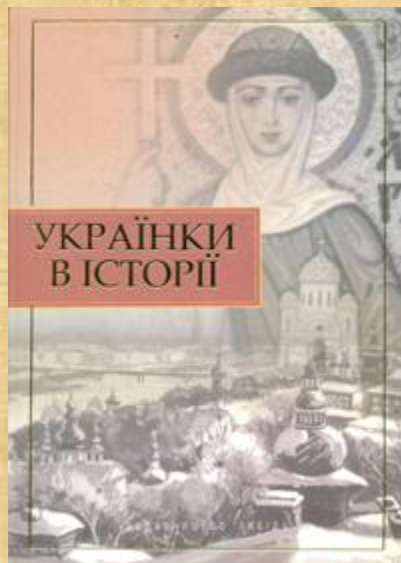

Пам'ятник Примаченко перед Яготинською картинною галереєю

В основі світосприйняття народної художниці присутнє відчуття нероздільності природи, всього суцього на землі. Творити для людей, творити для всеперемагаючої краси – у цьому бачила вона сенс свого життя. Понад шістдесят років присвятила майстриня улюбленій справі – малюванню, залишивши людям великий мистецький спадок.

Ім'я великого митця внесено до Всесвітньої енциклопедії мистецтва як одної із зірок першої величини – нагороджено найвищою відзнакою молодшої незалежної України – відзнакою Президента. Адже ніхто інший, а вона, Марія Приймаченко, стала володарем неповторно неперевершеного, як тепер кажемо, "приймаченківського творчого світу", в якому з надзвичайною мистецькою силою поєдналися і народнопісенний лад, ритм і колір, образ і декор. І все це у неймовірно експресивному русі, внутрішній палахкій динаміці.

Книги про Марію Приймаченко

Українки в історії / За заг. ред. В.Борисенко. – К.: Либідь, 2004. – с.246-247.

Марія Приймаченко – постать феноменальна. Невичерпність творчої уяви в її композиціях вражає. Химерні звірі буквально заворюють глядача своєю владою; художня форма довершена і велично проста. Щось із світу казки, легенди, міфу: розмаїття дзвінкого кольору, незбагненна образна стихія, в душі якийсь таємничий хор, тендітні всепоглинаючі струни її аури. Яка непідвладна досягненню гра кольорів, яка усеповерожна мажорність кожнісінького акорду! Дзвін кольору – то її дух, влада і магнетизм. І вінець усьому – звучна, пластично завершена лінія!..

Одна з улюблених тем Марії Приймаченко, до якої вона часто зверталася, – космічна. Вона любила зоряне небо і населяла його своїми крилатими істотами – горбокониками, русалками, птахами. Навіть на Місяці вона садила городи, плакаючи свої чарівні мрії – "на місяці, на вершечку, там посіяв Роман гречку, а сонечко осміхається, гостя собі сподівається. Буду гріти і пекти, гостям до мене не дійти". Одну зі своїх робіт художниця підписала: "Будуть рости квіточки, будуть збирати діточки, будуть до могили нести, а моя могила в небо полетіла".

Альбом представляє творчість широковідомої в Україні та за рубежом народної художниці України М.О.Приймаченко. Живе Приймаченко у тихому поліському селі Болотня на Київщині, але її роботи експонувалися в Парижі і Варшаві, Монреалі і Празі. Ім'я художниці як "зірки першої величини" включено до "Всесвітньої енциклопедії наївного мистецтва". В текстовій частині аналізуються джерела творчості художниці, простежується еволюція стилю, визначається її місце і роль у сучасному світовому мистецтві.

Приймаченко М.О. Марія Приймаченко: альбом / авт.-упоряд. Н.І.Веліготська. – К.: Мистецтво, 1989. – 132 с., іл. – рез. роз., англ., фр. та нім. мовами.

Мрія Марії Приймаченко здійснилася за допомогою професора астрономії К.Чурюмова на прохання Всеукраїнського благодійного фонду Марії Приймаченко. Астероїд № 14624, розташований між Марсом та Юпітером, отримав ім'я "Марія Приймаченко".

За життя Марія Авксентіївна дуже багато картин дарувала. Режисер Сергій Проскурня впевнений: "Це не було розпилювання шедеврів. Це був довгостроковий акт посіву добра і гармонії, передача її, Марії, матеріалізованої через колір і малюнок відчуттів". А художник В.Касіян назвав її творчість "материнською мовою нашої культури".

Островский Г.С. Добрый лев Марии Примаченко. – М.: Советский художник, 1990. – 208 с., ил. (Рассказы о художниках)

Ганжа П.О. Таємниці українського ремесла. – К.: Мистецтво, 1996. – с.152-160.

Данченко О.С. Народні майстри. – К.: Рад. школа, 1982. – с.50-65.

Кириченко М.А. Український народний декоративний розпис: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2006. – с.81-95.

Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України XX століття. У пошуках «великого стилю», – К.: Либідь, 2005. – с.114-115.

Усе своє життя Приймаченко малювала і писала звірів, рибу, птахів. Якщо зібрати їх разом, то утворився б величезний, дивовижний звіринець. Охоплюючи створений нею світ звірів єдиним поглядом, відчуваєш його внутрішню цілісність, відповідність, повноту. Художниця населила його домашніми тваринами і лісовою звіриною, пташками небесними, болотяними тварюками і рибою океанською. Звірами добрими, ласкавими, забавними і звірами злими, хижими, небезпечними. Тваринами, що мешкають у Поліссі і в джунглях, у далекій Африці, побаченими на картинці в книжці і що виникли лише в уяві. І існують вони разом, у єдиному, нероздільному просторі творчої фантазії художниці: сміються і плачуть, дружать і ворогують, утворюючи багатоліку, але по-своєму гармонійну цілісність, у якій урівноважені і взаємодоповнювані добро і зло, краса і неподобство, реальність і уява, світ тварин і світ людей. Увесь цей звіринець, що виник на благодатному, щедро обробленому ґрунті поетичного і образотворчого фольклору, – не що інше, як грандіозна "людська комедія" Марії Приймаченко.

Творчість художниці Марії Приймаченко – прекрасне, дивовижне, утаємничене, і до кінця не досягнуте явище, яке привертає до себе увагу шанувальників мистецтва, дослідників, художників, культурологів, мистецтвознавців "Приймаченко, – стверджував видатний художник М.Глуценко, – художниця, єдина з-поміж свого роду. В ній уособлена естетика нашого народу".

Злетівши до світових вершин, Марія Приймаченко залишилася саме українською художницею, яка об'єднала в собі витоки українського живописного і поетичного фольклору, що походить іще з сивої давнини українського родоvodu.

Марія Приймаченко. На Україні хліб і сіль

Детская библиотека
г.Вилково